
DEÁK ÁGNES*

TANÁROK, KOLLÉGÁK, EMLÉKMORZSÁK, EMLÉKLAPOK
(4. folytatás)

KÉT KIVÁLÓ MŰVÉSZ

Starker János (Budapest, 1924. július 5. – Bloomington, Indiana, 2013. április 28. gordonkaművész-tanár

Starker János 23 évesen, Párizsban (www.local802afm.org.)

Az 1940-es években a Musica Classica nevű kis kamarazenekar tagja voltam (a zenekart Flesch Imre operaénekes szervezte, a karmester nevére, sajnos nem emlékszem). Ennek a zenekarnak a munkájában részt vett Starker János is. A Musica Classica révén ismerkedtünk meg és barátkoztunk össze. (A zenekarnak tagja volt Starker Ede brácsista, János fivére is.) Starker Jánosnak a hozzáértők már akkoriban nagy jövőt jósoltak.

A háború után újra találkoztunk, de Starker azután nagyon hamar nyugatra ment. A későbbi években, amikor Pesten járt, mindig meghallgattam, lemezeit ismertem. Koncerten, az autogramkérés és a gratuláció perceiben természetesen nemigen lehetett beszélgetni – a koktél-partin sem, ahova egyszer meghívta régi barátait. Egyetlenegyszer tudtunk hosszabban beszélgetni. Erre érdekes, tartalmas, hosszú beszélgetésre Prágában került sor, az egyik Prágai Tavasz idején. Egy eszpresszóban vagy cukrászdában találkoztunk, Starker röviden rólam és családomról érdeklődött, azután néhány mondatban saját családjáról beszélt. A hosszú beszélgetés lényegét igyekszem összefoglalni, és Starker János szavait (amelyek nagyon mélyen belém vésődtek) mindenütt idézőjelbe teszem.

Starker elmondta: „Most már a szó hagyományos értelmében nem is gyakorolok, kivéve, ha új művet tanulok. A hangszer *a birtokomban van*, és a gyakorlás nem köti le energiámat és időmet. Izmaim karban tartásához elegendő napi 15-20 perc, maximum fél óra. A következő koncerten játszandó műveket átgondolom a repülőgépen, vagy a szállodai szobában fekvve, teljes fizikai ellazultságban, maximális szellemi koncentrációval. Sokat koncertezem, lemezeket veszek föl és tanítok is.” Itt hozzáfűzte azt is, hogy kb. 1,5-2 évre előre tudja, mikor, mit, kivel és hol fog játszani. „... és Te hogyan hegedülsz mostanában?”- kérdezte. Azt válaszoltam, hogy nem az én feladatam ezt megítélni. Ezután Starker János még egy ideig beszélt művészi elképzeléseiről, céljairól.

A beszélgetés vége felé jártunk, amikor egyszerre „... Nini, ott magyarul ülnek!” – felkiáltással odasétált hozzánk Gyurkovics Mária (ilyen érdekes, humoros szóhasználattal mondta). Leült és nemsokára a lámpalázzról esett szó. Gyurkovics Mária elmondta, hogy sosem szeretett dalt vagy oratóriumot énekelni. „... A színpad, az más. Ott lehet mozogni. Egy-két könnyű mozdulat...” – és egy-két finom gesztussal érzékeltette mondandóját. Ezután még egy ideig tovább beszélgettek.

Nem tudom már, hogyan is ért véget ez az emlékezetes délután.

Starker Jánost mindig az egyik legtudatosabb művésznek ismerték. Amatőr muzikus barátai mesélték, hogy aki nem hallotta Starkert baráti körben muzikálni, az nem is ismeri Őt igazán. Nekem van egy olyan felejthetetlen élményem, ami talán rácáfol erre. Kodály cselló-szólószonátáját adta elő egy zeneakadémiai hangversenyen, ami döbbenetes, lenyűgöző hatással volt rám (a művet Starker még Kodály irányításával tanulta meg). Úgy éreztem, nem is Ő játssza a művet, hanem a mű játssza Őt. Vélhetően a háború utáni első pesti koncertjén történhetett ez; talán az Alma Materben való első megjelenés felnőtt, neves művészként, és/vagy a Kodállal való kapcsolat válthatta ki ezt a szinte önfelelt állapotot.

[\(Janos Starker - Kodály Cello Solo Sonata I. Mvt\)](#)

[\(Janos Starker - Kodály Cello Solo Sonata II. Mvt\)](#)

[\(Janos Starker - Kodály Cello Solo Sonata III. Mvt\)](#)

Sebők György (Szeged, 1922. november 2. Szeged – Bloomington, 1999. november 14. zongoraművész-tanár)

Starker János (gordonka) és Sebők György (zongora) (cellobello.com)

([Janos Starker plays Brahms Cello and Piano sonata no 1 in ...](#))

Sebők Györgyöt koncertjeiről és lemezeiről ismertem, személyesen alig. Párizsban voltam rokonlátogatáson, és megtudtam, hogy Starker János és Sebők György Beethoven cselló-zongora szonátáit veszi lemezre. Szerencsémre egyszerű módomban volt jelen lenni az egyik felvételi napon.

Lenyűgöző volt számomra hallgatni, hogy ez a két kiváló művész milyen aprólékos gondnal, milyen művészi alázattal nyúl a művekhez. Miként javítanak ki egy-egy olyan apró mozzanatot, aminek a megoldását hibásnak vagy félreérthetőnek vélik, amit – ha a lemezen marad – talán egy muzsikus sem venne észre. (Például, hogy egy díszítést ketten kétféleképpen játszanak: alaphangon vagy váltóhangon kezdve.) A felvétel végén nagyon megköszöntem a művészeknek ezeket a tanulságos órákat.

Bécsi barátnőm, a korábban már említett Szamosi Lajos ének-professzor felesége révén tudtam meg, hogy Sebők György nyári kurzus tart Ernen-ben, dél-Svájcban. Sebők több helyen tartott két-három hetes nyári tanfolyamokat, zongorát és kamarazene; többször tanított Ernen-ben is. A tehetősebb növendékek mentek utána – ahol Sebők György megjelent, megjelentek a részt vevő fiatal művészelöltek is. Barátnőmék közeli jó barátságban voltak Sebőkkel, és Olga készült a kurzust meghallgatni. Nekem is szerzett lakást, és idejében sikerült eljutnom Svájcba.

Sebők György nagy tapasztalattal rendelkezett, hamar felismerte a művésznövendékek gyengéit, megkérdőjelezhető zenei elképzeléseit. Kevés szóval, sok gesztussal, időnként zongorázással hatott rájuk, irányította a fiatalokat. Szükség esetén technikai dolgokba is belenyúlt, de ez ritkán fordult elő. Nagyvonalúságra, zeneileg nagy, összefoglaló játékokra törekedett, és ezt igyekezett megértetni és megvalósíttatni hallgatóival is.

Amennyire élményszerű volt mindig hallgatni koncerten és lemezen, annyira élményszerű volt itt Ernenben zongora- és kamarazene tanítását is hallgatni.

Nagyvonalú, szuverén művész volt, ám egy-egy pillanatban meghatottan ismertem rá Weiner Leó szellemi hagyatékára. A kurzus záróakkordja egy szép hangverseny volt, a búbájos svájci hegyi falucska, Ernen templomában.

ZONGORATANÁROK, ZONGORAMŰVÉSZEK KÍSÉRŐIM KISEBB-NAGYOBB KONCERTEKEN, PESTEN, VIDÉKEN, RÁDIÓBAN

Egy-két kísérőmről már megemlékeztem a korábbi írásokban.

Veszprémi Lili zongoratanár, kotta-szerkesztő, zeneakadémiai tanulmányi osztályvezető

Veszprémi Lili férjével, Almár Györggyel és unokájukkal, Edittel 1966-ban

A háború után kisebb rendezvényeken néhányszor játszottam Veszprémi Lilivel. Többször Ő hívott meg a fellépésekre. Mindig nagyon alaposan próbáltunk, s nem törődtünk vele, milyen állapotban lesz a zongora, mennyire „értő” lesz a közönség.

Hegyi Géza zongoraművész-tanár

Hegyi Gézával hasonlóképp szerepeltem többször, mint ahogy Veszprémi Liliről írtam előbb. A vidéki művelődési házakban többnyire sok baj volt a zongorával. Rossz volt a hangolás, hamisak voltak, egy-egy billentyű leragadt vagy hiányzott, vagy éppen egy madzag, hurok helyettesítette a pedált... Egyik helyen – hideg terem, kabátban ülő közönség – Hegyi Gézának gyanús lehetett a zongora. Körüljárta, szinte beleszagolt a hangszerbe, azután leütötte az *a* hangot, hogy hangoljak. Én még ilyen csúnya zongorahangot nem hallottam;

alig tudtam megállni nevetés nélkül. Mégis végigküzdöttem magam a műsoron, s Hegyi Géza is ugyanezt tette az Ő műsorával.

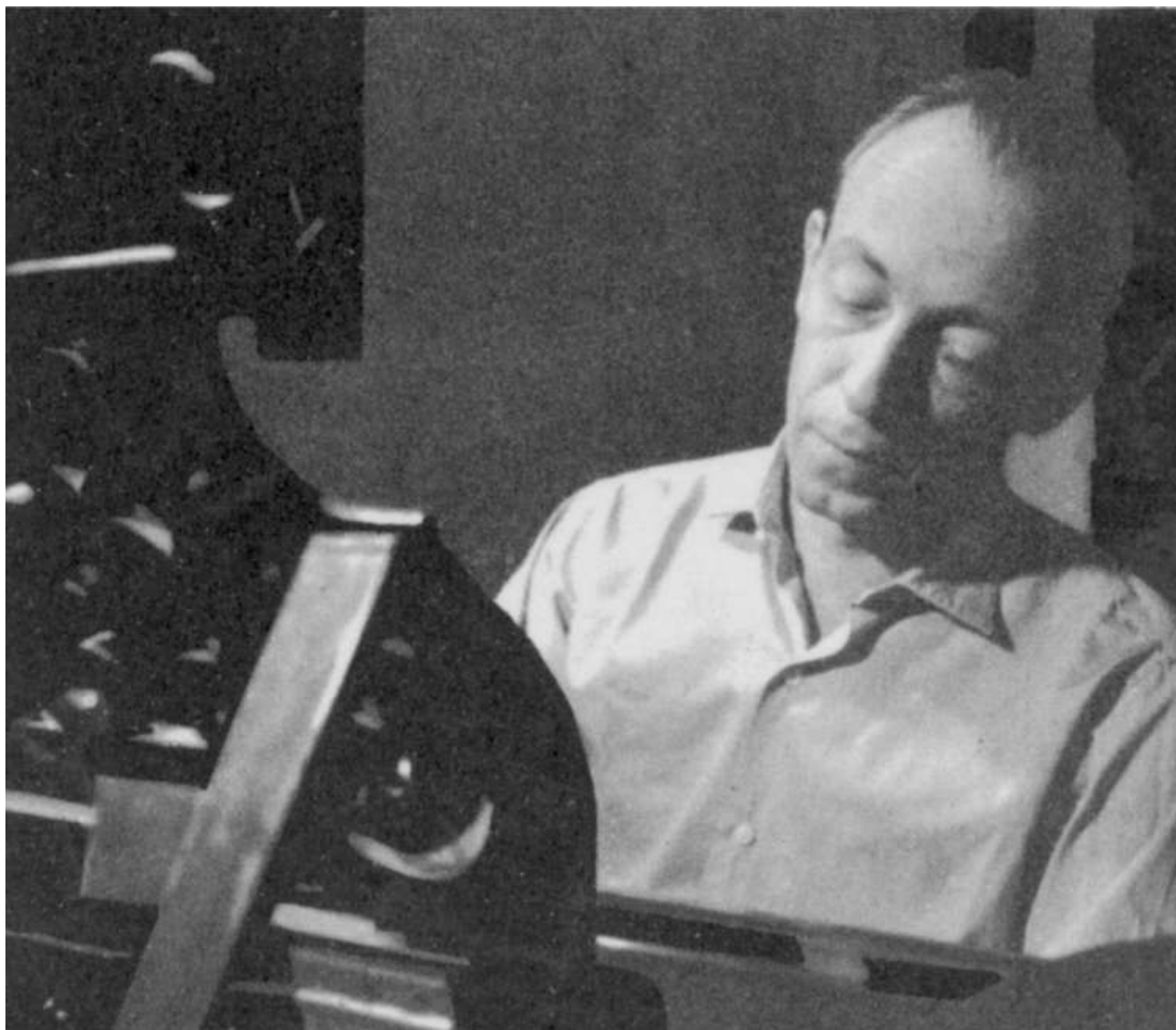
Gát József (Székesfehérvár, 1913. december 26. – Budapest, 1967. július 2.)
zongora- és csembalóművész-tanár, karnagy

Gát József klavickhordozik (Muzsika, 2014/1. szám)

Gát Józseffel egyszer Bach c-moll hegedű-csembaló szonátáját játszottam a Rádióban. Kevés próbára volt lehetőség, és nekem nehéz volt alkalmazkodni a csembaló hangzásához. (Akkor még nem volt szokás – legalábbis Magyarországon nem – a korhű előadásmód, és az ahhoz szükséges korhű húrok, vonó stb. alkalmazása.) Akármilyen kis hangon játszottam, mindig úgy éreztem, túl hangos vagyok a csembalóhoz. Gát József úgy próbált segíteni ebben a helyzetben, hogy egy-egy részt többször eljátszottunk, hol zongorával, hol csembalóval. Így végül rájöttem a megfelelő hangképzésre.

Zempléni Kornél (Debrecen, 1922. szeptember 4 – Budapest, 2013. július 22.)
zongoraművész-tanár

www.bach-cantatas.com

Egyszer játszottam Zempléni Kornéllal, többek között Bartók II. Rapszodiáját. Nagyon sokszor próbáltunk, és néha egy-egy megfelelő, odailő kifejezéssel igyekeztünk a különböző jellegű részek karakterét megtalálni. Például a „Lassú” fel- feljajduló, szinte romantikus hangulatú motívumainak fájdalma után, hogyan következnek a „Friss” rész kezdő konok, szinte kérlelhetetlen nyolcadai, stb. Ilyen módon próbáltuk a mű lényegét minél jobban megragadni.

[*Kornél Zempléni: Székely keserves. Rubato, parlando*](#)

[*Kornél Zempléni : Zoltán Kodály, Székely nóta \(Poco rubato\)*](#)

Petri Endre (Budapest, 1907. május 29 – Budapest, 1975. április 28.)
zongoraművész-tanár, kamaramuzsikus

Dohnányi Ernő és tanítványai: Földes Andor, Fischer Annie, Zeitinger (Zolnai) Jenő és **Petri Endre** (moly.hu)

Petri Endrével egyszer Bartók Román táncok című darabját játszottam. A mű harmadik tételét Székely Zoltán un. „üveghangokkal” írta át hegedűre. Ezt a részt Petri Endre úgy mutatta meg, hogy a zongora legfelső regiszterében játszva, szinte furulyázott. Hangjának lebilincselő hatására ma is emlékszem.

Fülep Tamás (Debrecen, 1926. január 27. – Budapest, 2004. december 27.)
zongoraművész-tanár, szerkesztő, zenepedagógiai-irodalom fordító

Fülep Tamásra már írásaim első részében emlékeztem. Mindig nagyon jó megértettük egymást, minden zenei kérdésben (mindketten Weiner Leó növendékei voltunk). Többször játszottunk az Országos Filharmónia koncertjein (például Fiala Művészek Matinéja), Pesten és vidéken és a Rádió koncertjein. Akkoriban az Országos Filharmónia volt az egyetlen hangversenyrendező szervezet.

Emlékszem nem csak szerepléseinkre, próbáinkra is. Fülep Tamással is, mit az előbb írtam Zempléni Kornélról, megpróbáltunk egy-egy találó szóval az éppen tanult zene lényegére tapintani. Például Beethoven Tavaszi szonátájának Scherzo-jára ezt mondta Fülep Tamás: „... mintha gyerekek kergetőznének, bosszantanák egymást, és sose éri utol egyik a másikat.”

Mindig nagyon otthonosan éreztem magam, amikor Fülep Tamással muzsikáltam.

Váczai Károly (Kispest, 1921- Budapest, 2007) zongoraművész-tanár, kamaramuzsikus, fővárosi vezető zeneiskolai szakfelügyelő, igazgató-helyettes

Portré 1963-ból

Váczai Károllyal egyszer, mint a Konzi tanára, tanári koncerten játszottam. Akkor Ő is ott tanított, igazgatóhelyettes is volt. Beethoven a-moll hegedű-zongora szonátáját játszottuk. Tanári koncerten játszani, úgy érzem, különös kihívást jelent. Saját növendékeim és közvetlen kollégáim előtt – hiszen ők a legkritikusabb közönség – akár félelmetes felelősséget is jelenthet...

Bálint Ágnes (Debrecen, 1914 – Budapest, 1982. január 25.) zongoraművész-tanár, kamaramuzsikus

Nagy tudású, érzékeny muzsikus volt; tanítványaival igényes, mégis mindig empatikus. (Bálint Ágnes Zathureczkynek évekig állandó korrepetitora volt – Zathurecky Ede hegedűvész, hegedűtanár a Zeneművészeti Főiskola főigazgatója volt).

Bálint Ágnes értelmes muzsikálásra nevelte növendékeit, Zathureczky és a maga igényeinek megfelelően, a gyerekek velük született zenei ösztönét továbbfejlesztendő. Gondolkodásának sarkalatos pontja volt a zenei súlyok (súlyos és súlytalan ütemrészek, taktusok) kérdése. Az egyszerű felütésről a gyerekek már alsó fokon tanulnak, de arról talán kevésbé tudnak, hogy egy darab elején egy egész taktus, sőt, akár egy egész taktust meghaladó motívum is lehet súlytalan. (Mozart két tételes e-moll szonátáját játszottuk együtt, amikor az első tétel indításánál kapcsolatban erről esett szó.)

Bach a-moll hegedűversenyének első tétele egy nyolcad felütéssel kezdődik. Ennél Bálint Ágnes arra figyelmeztette a tanulót, hogy legyen türelme várni, várja ki azt a talán ezred másodpercnyi időt, ami dinamikusabbá, értelmesebbé teszi a zene további mondandóját: „Ne ess rá!” – mondta volt.

Többször játszottam Bálint Ágnessel, nagy rutinja, beleérző képessége könnyűvé és eredményessé tette az együtt muzsikálást.

Hajdu István (1913-) zongoraművész-tanár, kamaramuzsikus, Dohnányi Ernő tanítványa, 1966-tól Martzy Johanna hegedűművész kamarapartnere jelentős repertoárral

Hajdu István évekig a Magyar Rádió állandó zongorakísérője volt. Nagyon nagy rutinnal bírt, és mindenkire gyorsan alkalmazkodott.

Többször játszottam vele; soha nem szólt bele semmibe, de szívesen elmondta a véleményét például több tételes műveknél, a tételek tempóját vagy a tételek közti szüneteket érintő kérdésekben (ez a mű stílusától, stb. függ).

Egyszer Weiner Leó négy tételes D-dúr szonátáját játszottuk. Az utolsó tétel nagyon hosszú, nagyon gyors „moto perpetuo”-szerű zene. E tétel egyik taktusában valamit hibáztam. Amikor visszahallgattuk, nagyon bántott, hogy ez a hiba esetleg benne marad a felvételben. A zenei rendező Gallia Tamás volt. (Az 1950-es évek elején Gallia Tamásnak olyan híre volt, hogy ő a Rádió legjobb zenei rendezője.) Természetesen ő is visszahallgatta velünk, s csak annyit mondott: „Sebaj, kijavítjuk. Játsszák el újra ezt a tizenhat taktust!”. Eljátszottuk, s Gallia Tamás úgy vágta be a magnószalagba azt a kis részletet, hogy az újabb meghallgatás perceiben a legparányibb zökkenőt sem vettük észre. (A mai technikai eszközökkel ez bizonyára természetes, de az akkori felszerelésekkel számunkra ez döbbenetes volt.)

Hajdu István és Gallia Tamás is 1956-ban emigrált Magyarországról.

Hevesi Judit (Budapest, 1927. december 20. – Budapest, 2009. június 20. hegedűművész-tanár, kamaramuzsikus

Hevesi Juditról azért írok kiemelten, s nem a hegedűs kollégák közt, mert ő több volt kollégánál: jó barátnőm volt évtizedekig. Sokszor találkoztunk, beszélgettünk, esetleg hosszú telefonbeszélgetésekben számoltunk be egymásról, növendékeinkről. Kicseréltük véleményünket koncertekről, előadóművészekről, növendékkoncertekről, irodalomról stb.

Hevesi Judit lelkes és növendékeitől sokat kívánó tanár volt. A tanítandó műveket előre átjátszotta, alaposan elemezte, mielőtt odaadta a növendéknek.

Hevesi Juditnak és Szalay Józsefnek
NYOLC DUÓ
EIGHT DUETS – ACHT DUOS KURTÁG György
Op. 4 (*1926)

1 Poco sostenuto
Violino *pp*
Zimbaló ungherese *pp*
leggero
pizz. vibr.
(non arp)
ppp
poco rinf.

2 non allegro
pp dolce
gliss.
poco
p poco espr.
(non allegro)
PPP senza colore e legato
gliss.
ppp
molto calmo
rall.
ancora più pp

Állandó szavajárása volt: „A mozdulat valamiről szól!” Ezen azt értette, hogy a hegedűs felemelt jobb karjában, a mozdulatban már benne van a megszólaltatandó zene karaktere, tempója, dinamikája.

Hevesi Judit ma is hiányzik nekem.

Nagyon sok kedves barátról, ismerősről, kollégáról írtam már a korábbiakban, és még igen sokakról keringenek emlékképek gondolataimban, de a továbbiak (már) annyira zavarosak és felületesek, hogy nem is próbálom őket kibogozni. Előfordulhat esetleg néhány jelentéktelen tévedés az eddig közöltekben, de sok évtized távlatából ezek talán megbocsáthatók.

* **Deák Ágnes** hegedűművész-tanár (Budapest, 1927. jan. 31.) A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán Gábrriel Ferenc és Rados Dezső voltak a mesterei. Tanított a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában és docensként a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Zeneiskolai Tanárképző Intézet Miskolci Tanárképző Intézetben. 1948 és 1965 között számos európai országban szerepelt és sikeresen vett részt nemzetközi zenei versenyeken is.